

ABSTRAKTI

Sanna Talja

Tietokäyttämisen tutkimus ja tietokäytäntöjen tutkimus: jatkumo vai murros?

Yhteystiedot: Sanna Talja, Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden yksikkö, sanna.k.talja@uta.fi

Termi tietokäytännöt (information practices, knowledge practices) on noussut perinteisempien termien tiedonhankinta ja informaatiokäyttämisen rinnalle ja osin syrjäyttänyt niitä. Mitä terminologinen muutos pitää sisällään? Onko se pelkästään retorinen käänne vai syvempi teoreettisen paradigman muutos? Tästä kysymyksestä on esitetty kolme erilaista näkemystä tieteenalan keskusteluissa:

- ei oleellista muutosta: samaa asiakokonaisuutta ja tutkimuskohdetta kuvataan uudella muotitermillä (ks. The behavior/practice debate 2009)
- osittainen muutos: uusi termi on tuonut uusia kysymyksenasetteluja tutkimukseen ja laajentanut fokusta, mutta kyseessä on jatkumo, ei paradigman muutos (ks. The behavior/practice debate 2009)
- aito teoreettinen käänne: tutkimuskysymykset, -kohteet ja -menetelmät muuttuvat (Talja & McKenzie 2007).

Ei muutosta -näkemykset korostavat sitä, että sosiofenomenologiset tai sosiokulttuuriset teoriat (mm. Schutz 1964) ovat vallinneet tiedonhankintatutkimuksessa jo pitkään. Tutkimuksessa on jo kauan keskitytty ammattiryhmien tehtäväperustaiseen tiedonhankintaan ja -jakamiseen, joka on keskeinen tutkimuskohde myös tietokäytäntöjen tutkimuksessa.

Osittaista muutosta korostavat näkemykset nostavat esiin "käytäntökäänteen" (the practice turn) yleisyyden myös muissa ihmistieteissä. Kun tiedonhankintatutkimuksen keskiössä on perinteisesti ollut tiedontarpeen käsite, tämä on merkinnyt keskittymistä tilanteisiin, joissa esiintyy tiedollisia aukkoja tai ongelmia arkipäivän haasteista selviytymisessä (negatiiviset puuteskenaariot). Käytännöistä puhuminen viittaa siihen, että tiedonhankinta ei ole erillinen tai erotettavissa oleva osa työtä tai arkipäivän toimintoja, vaan itsestäänselvä ja näkymätön osa niitä. Kiinnostuksen kohteena on kuinka ihmiset tai episteemiset yhteisöt (epistemic communities) luonnostaan toimivat, asioiden arkipäiväisestä järjestyksestä toimijoiden kokemana.

Aito käänne -näkemysten edustajat korostavat sitä, että tietokäyttämisen tutkimus keskittyy nimenomaan ihmistoimijoihin, jättäen huomiotta toiminnan materiaaliset ja teknologiset puitteet. Teknologioiden mukaannostaminen tutkimusasetelmiin tasavertaisina toimijoina sekä toiminnan paikantaminen materiaaliseen kontekstiinsa johtaa asetelmaan,

jossa tutkimus on kiinnostunut ihmistoimijoiden, dokumenttien ja teknologioiden yhteisistä tietyssä ympäristössä tai yhteisössä.

Jos tarkastellaan sitä, mitä eri näkemyksiä edustavat tutkijat pitävät keskeisinä tutkimuskohteina, saadaan esiin keskeisiä eroja tietokäyttämisen ja tietokäytännöt -tutkimustraditioiden välillä. Ei muutosta -näkemyksen edustajat katsovat, että molempia termejä käytettäessä tärkein tutkimuskohde on pääsy tietoon ("the access paradigm", ks. Talja & Nyce 2014)). Keskeisenä tutkimuskohteena pidetään erilaisten tiedonlähteiden ja kanavien valintaa ja arviointia sekä (etupäässä hyödylliseksi oletetun) informaation saavutettavuutta edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Jatkumo -näkemyksen edustajat korostavat sitä, että erilaisissa yhteisöissä vallitsee erilaisia käyttäytymistä ohjaavia normeja, arvoja ja kulttuurisia perinteitä. Tärkeänä tutkimuskohteena pidetään tiedonhankintaa ja -jakamista virittäviä ja motivoivia sosiaalisia, kulttuurisia ja kokemuksellisia (kognitiivisia ja affektiivisia) tekijöitä.

Aito murros -näkemyksessä tärkein tutkimuskohde on se, kuinka ja millä ehdoilla ihmiset kehittävät tietyllä tiedon / käytännön alueella sellaisia havainnoinnin, vuorovaikutuksen ja (eettisen ja esteettisen) arvottamisen muotoja, että heidän toimintansa on asiantuntevaa ja pätevää. Kiinnostus kohdistuu oppimisen ja asiantuntijuuden luonteeseen tietyssä kontekstissa, sekä erilaisiin tietämisen tapoihin, joita kaikkia teknologioiden ja dokumenttien tarjoamat osaltaan tukevat tai estävät.

Lähteet

The behaviour/practice debate: a discussion prompted by Tom Wilson's review of Reijo Savolainen's Everyday information practices: a social phenomenological perspective. Lanham, MD: Scarecrow Press, 2008." (2009). Information Research, 14(2) paper 403. [<http://InformationR.net/ir/14-2/paper403.html>] (25.5.2009)

Schutz, A (1964). The social world and the theory of social action. Teoksessa Schutz, Alfred. Collected papers II: studies in social theory. The Hague: Marinus Nijhoff.

Talja, S. & McKenzie, P. J. (2007). Editors' introduction: special issue on discursive approaches to information seeking in context. Library Quarterly 77(2, April), 97-108.

Talja, S. & Nyce, J.M. (2014). The problem with problematic situations: differences between practices, tasks and situations as units of analysis. Library & Information Science Research, ilmestyy.